

Op losse

groeven

MIKE LAHAYE [COÖRDINATOR GROEVEN EN VEILIGHEID, GEMEENTE RIEMST]

In Riemst bevinden zich vele tientallen ondergrondse mergelgroeven, vaak verkeerdelijk grotten genoemd. De gangenstelsels zijn het resultaat van eeuwenlange mergelwinning. Mergel werd voor verschillende doeleinden gebruikt: in poedervorm om de grond te bemesten of in blokken als bouwsteen. Tegelijkertijd werd het gangenstelsel ook gebruikt voor secundaire doeleinden: om te schuilen of vee te stallen, als opslagruimte van goederen en later als champignonkwekerij. Al die diverse gebruikers hebben hun sporen nagelaten in de gangenstelsels: variërend van opschriften tot paarden- en karrensporen, die herinneren aan het mijntransport van destijds.

De grootte van de verschillende ondergrondse groeven varieert van een aantal vierkante meters tot 50 hectare. De totale oppervlakte van de gemeente Riemst waar ondergronds mergelgroeven aanwezig zijn, bedraagt bijna twee vierkante kilometer, en omvat ruwweg 350 kilometer aan ondergrondse gangen.

De verspreiding van de winbare laag mergel beperkt zich tot een gebied van 10 km breed en 40 km lang op de noordwest-flank van de Ardennen. Dat is de zone waar de mergel aan de oppervlakte komt of er net onder ligt. In zuidoostelijke richting (de Ardennen) is de mergel geërodeerd tijdens de opheffing van het Ardennenmassief, ten noordwesten is de mergel onmogelijk te winnen omdat hij daar op een te grote diepte ligt, ten gevolge van het tektonische dalingsgebied van de Roerdalslenk.

Winning en gebruik van mergel

Wat we met zekerheid weten is dat er al sinds de late middeleeuwen mergel werd ontgonnen in ondergrondse groeven. Bij verschillende opgravingen, waarbij Romeinse villa's blootgelegd werden, zijn bovendien bewerkte mergelbouwstenen aangetroffen uit de Romeinse tijd, maar er is geen sluitend bewijs dat die afkomstig waren van ondergrondse mijnbouw. Een andere mogelijkheid is dat de Romeinen mergelbouwstenen ontgonnen middels dagbouw.

De kwaliteit van de mergel is het best wanneer die beschut is door metersdikke deklagen. De verwerking heeft de ontginbare laag dan nog nauwelijks aangetast en de mergel is dan sterk genoeg om hem te gebruiken als bouwsteen. Dit is dan ook de reden waarom er zoveel ondergrondse mergelgroeven zijn, al beschikte men vroeger natuurlijk nog niet over moderne machines om de soms wel 30 meter dikke deklagen te verwijderen.

Het gebruik van mergelpoeder is waarschijnlijk een stuk ouder dan het gebruik van mergel als bouwsteen. Er zijn aanwijzingen

dat zelfs vóór de Romeinse tijd al gebruik werd gemaakt van mergelpoeder om de kalkwaarden van de landbouwgrond te verhogen. Vanaf de middeleeuwen werd er ook mergelpoeder gewonnen uit de bestaande ondergrondse groeven.

De ondergrondse ruimte die ontstond door de ontginning van mergel bood ook mogelijkheden voor secundair gebruik. Zo gebruikte de plaatselijke bevolking de gangenstelsels ook als schuilplaats tijdens plunderingen door langstreckende legers of bij belegeringen. Boeren gebruikten het gangenstelsel dan weer voor het stallen van hun vee. Tegenwoordig is er nog maar één boer in het hele Mergelland die de mergelgroeve daarvoor gebruikt. De boerderij ligt in Kanne, maar de groeve ligt net over de grens in Nederland. Behalve als veestallen werden de gangenstelsels veelvuldig gebruikt voor de opslag van gewassen zoals aardappelen.

De champignonkweek in de ondergrondse mergelgroeven heeft hoogtijdagen gekend halverwege de 20ste eeuw. Door de constante temperatuur (ongeveer 11 graden), de hoge luchtvochtigheid (meer dan 90 procent) en de duisternis waren de gangenstelsels uitermate geschikt voor de kweek van champignons. Grottenchampignons waren een heuse delicatessie en vele Riemstenaren verdienden er goed hun boterham mee. Champignons werden gekweekt op bedden van paardenmest, bedekt met mergel. Na de oogst werd de afgedankte mest afgevoerd en werden nieuwe bedden aangelegd. Behalve champignons kweekte men in de ondergrondse mergelgroeven ook gewassen als kardoer en witloof. Na de Roosburgramp van 1958 – een instorting waarbij 18 champignonkwekers het leven lieten – liep de productie van champignons terug, en tegen het einde van de eeuw kwamen er goedkopere en bovengrondse alternatieven voor de champignonkweek.

De champignonkweek heeft het ondergrondse landschap compleet veranderd, de kwekers hadden namelijk een zo groot mogelijke oppervlakte nodig. Het authentieke landschap van een heuvelachtige vloer met grote hopen mergelafval ('knabben') aan de zijkanen, vind je nog maar zelden.

DE GROOTTE VAN DE VERSCHILLENDE ONDERGRONDSE GROEVEN VARIEERT VAN EEN AANTAL VIERKANTE METERS TOT 50 HECTARE.

1
Ingangen van de Kasteelgroeve in Kanne. Een lokale boer gebruikt het gangenstelsel als koeienstal en voor de opslag van machines en stro.

(Werkgroep Groevenonderzoek Riemst)

Ondergronds mergelerfgoed en stabiliteitsproblemen in Riemst

Riemst, het Mergelland van Vlaanderen - mooier kan je het niet samenvatten. De landelijke gemeente ligt in de zuidoostelijke hoek van de Vlaamse provincie Limburg, in Droog Haspengouw, en maakt deel uit van het informele grensoverschrijdende Mergelland.

Mergel is een lokale benaming voor kalkareniet, een steensoort die voor verschillende doeleinden gebruikt kan worden.

Maar de ondergrondse winning van die mergel kan voor de nodige verrassingen zorgen. En daar weten we in Riemst alles van...